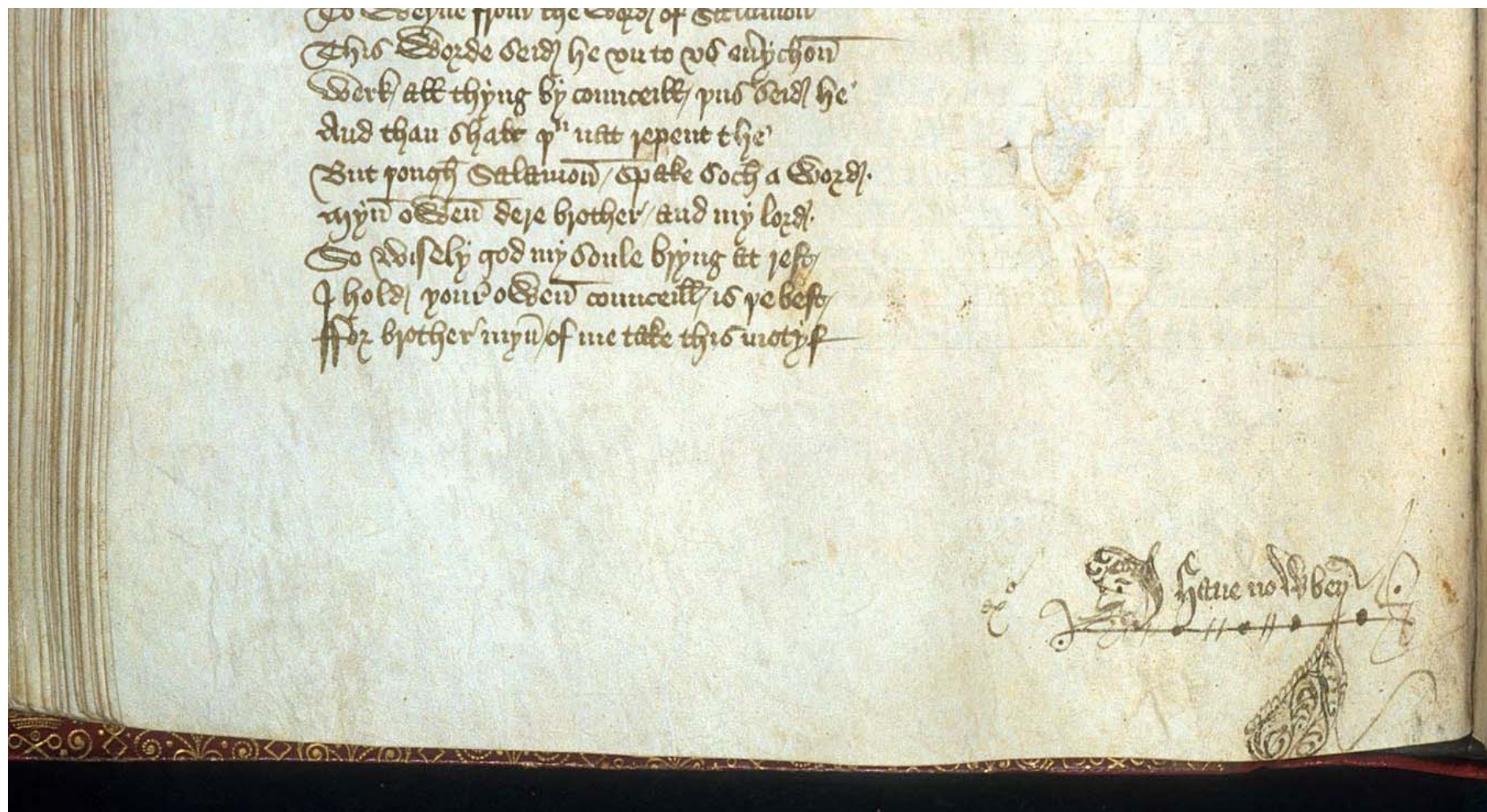

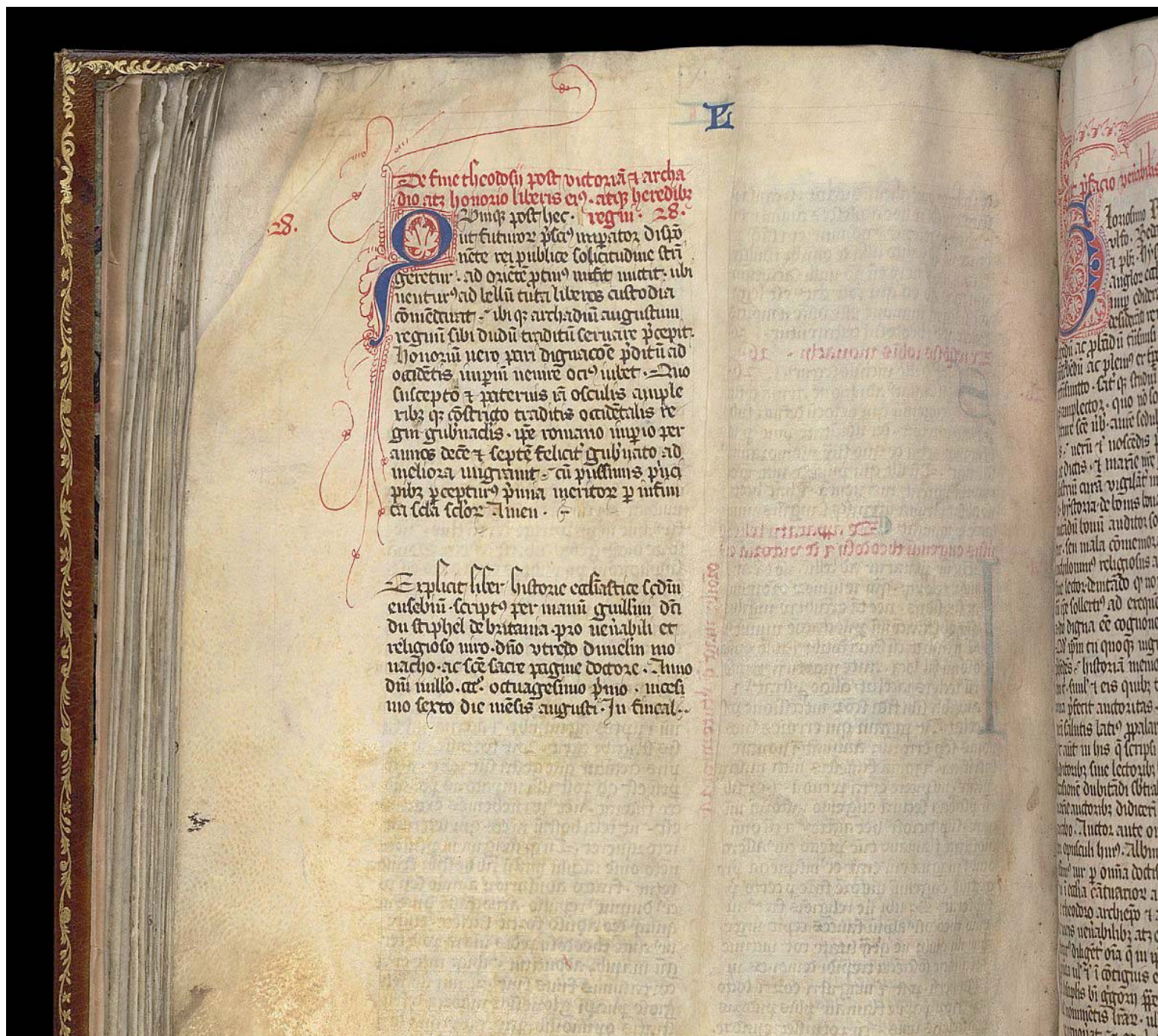
Středověké písemnictví

- > v podstatě se vývojově prolíná s pozdně antickou tvorbou **kodexů**, jež se ale technologicky posunuly k systému skládání archů (viz výše = ternio, quaternio...) - nejčastěji se ustálily na čtyřarchové produkci (quaterniu) s 8 listy = **folii**. Složky se prošívaly středem a kladeny na sebe vytvářely knižní blok. Než volné složky skončily v knihvazárně mohlo dojít k jejich přehození > z tohoto důvodu byly označovány tzv. **kustody** (custos = strážce, zde tzv. **složkovými** nebo **vrstvovými**) aby usnadnili kompletaci knižního bloku. (dnes plní funkci ověřování ucelenosti spisu...)
- > složkové kustody byly umístěny na zadní straně posledního listu
QI, QII...
 1. označoval počet archů ve složce
 2. označoval pořadí archu

- > dalším prvkem rukopisné knihy jsou tzv. **reklamanty** = označují pořadí složek tím způsobem, že je na poslední stranu předcházející složky dole napsáno první slovo (nebo několik prvních slov) složky následující

- > reklamanty se v knihách objevují kolem IX. století, naproti tomu samotné číslování stran se objevuje v rukopisných knihách velmi zřídka - náznaky až v XII. stol (římskými číslicemi, ani inkunábule až do 70. let XV. stol. nebyly číslovány > pak arabsky...)
- > rukopisné texty byly zpravidla ukončovány *kolofony* (v dnešním slova smyslu = tiráž) - obsahujícími titul díla / datum a místo přepisu / jméno kopisty / popř. informace ozřejmující vznik knihy (časem se zde objevují žertovné veršiky nebo stesky kopistů a jejich nadšení nad prací, kletby proti krádeži apod.)

výzdoba kodexů / iluminace

- > stránky rukopisů, pokryté jednotvárnými literami, budily po čase ve čtenáři pocit přílišné monotónnosti a *unavovaly zrak*
- > velmi záhy se tedy knihy začínají „typograficky“ upravovat, což vyústilo až ke stavu, kdy kniha byla pojímána jako svébytný *umělecký útvar*
- > nejjednodušším (časově nejranějším) způsobem úpravy bylo tzv. *rubrikování / rubrika* spočívající v optickém zvýrazňování sazby, která nebyla odstavci či volnými řádky výrazně členěna. Rubrika tak přicházela na počátku/konci myšlenkově uzavřeného fragmentu textu

concede pprius ut qui commemoratio
nis eius festa pcolimus. uite quoq; imit
temur exempla. *¶ Vigilia apłorum.*

Ds qui ecclesiam tuam apli tui petri
fide et nomine consecrasti: qui q;
illi beatum paulum ad pdicandum ge
tib; gl'iam tuam sociare dignatus es.
concede ut qui ad apłorum tuor' solem
nia conuener' spiritali remuneratione
ditentur. *¶ Scđorum Petri et Pauli orx*

EVS In die...
qui hodiernam di
em apostolorum tu
orum petri et pauli
martirio consecras
ti: da ecclie tue in
omib; eorum sequi

preceptum. per quos religionis sumpsit
exordium. *¶ Alia orx In die. mmm*

Protege dñe populum tuū et apos
tolorum tuor' petri et pauli patro
cino confidentem ppetua defensione

this orison ouer the water: & se
the woman to drynke i nan off
the trinite. & a none after she
schall haue childe and asaye
all man perell. And no man
knoweth the vtr off this ori
son but only god. ffor: seynt
peter made this orison bi te
chig off the holi goste. And
he gūntid to eche man that
sayth this orison a yere off
pardon. And he gūntide
that seith this orison he muste
sey first these psal: **O**eus
in noie tuo: **O**eus misereant' mī
De pfundis
Dumie deus op's pi
ter & filius & sps scs
da mī famule tue. *¶. victoria*

- > počátek odstavce tzv. *alinea* nebyl v rukopisech opticky definován, neboť písaři pořizovali texty bez členění tzv. *per extensum / in continuo* a grafické znázornění vytvářeli buď rubriky nebo formou nejrůznějších ozdob (buď samostatných nebo formou stylově vyššího výtvarného doprovodu knihy) > rozlišujeme u nich ornamentální a typografickou hodnotu / funkci
- > v průběhu času se rubrikovaly i citáty, vlastní jména atp. popř. některé přípisy na margináliích

prolatu.

26:2

13

Marcus excelsus
mandato. lucas iste
consurgens uel ip
se eleuans.

M A R C U S

elect^{us}
euangelista di. & petri

in baptismo filius.

atq; in diuino sermo

ne discipulis. sacerdo

Heronymus. Marcus euange
listader. discipulus petri. leuitice
genere. & sacerdos. initialia h scrip
sit euangelium p'mus alexandri
e epi. cuius p'singula opus. eu an
gelij dicta scire. & in se disponere.
disciplinam in se legis cognoscere.
et diuinam in carne domini intelli
ge naturam. Qui seminat p'mathe
um. qui fremit ut leo. qui uolat
ut aquila. qui discit ut homo. q
immolat ut sacerdos. qui irrigat
ut flumen. qui florescit ut ager.
qui feruet ut uinum. Xps enim
de q loqt. homo nascendo. uirul
mo nendo. leo resurgendo. aqla est
ascendo.

Beda. Marcus
petri discipulis. ro
gatu romanorum
euangelium scrip
sit. ut quod petrus
uerbo predicauerat.
conseruaret in pe
truum litterarum

et ipse illis not gra.
asonus ethac. lib. i. incip.
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.
Noua fere animi mutatae diu formas. *dre. 1. cane. nam*
o oya. du cepat nam uol mutatae & illag. *dre. 1. placoy e. cane.*
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *poecarum.*
Aspirare meo. pmaq; ab origine mundi. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Ad mea ppetua deducere compa camon
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Ut erat toto nate uultu in orbe
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Que dixere ciot. Rudis. indigestaq; moles
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Hec equam u pondus inert. ggestaq; eode
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Sed hui uitarum discordia semina reru.
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Null adhuc tran pbebat lumina mundo
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Hec noua cresendo repabat cornua phebe
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Hec circumfuso pendebat in aere tellus.
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Pondib; libata fuit. nec brachia longo
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Argine emari porreperat amphictes
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Uaq; erat & tell. illuc & pont. & aer
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Sic erat instabil tell. innabit und a
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Uacis egent aer. nulli sua forma manebat
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Bistabatur alius aliud. qz corpe in un
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Rigida pugnabant calidis. humana licis
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*
Olia e duris. cu ponde habentia pond
1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim. *1. cupit. ut fert me ad hoc ut uelim.*

- > vyšším stupněm grafické úpravy středověkých rukopisů se staly tzv. *iniciály* = velikostí, tvarem, pozadím či barvou zdůrazněné písmeno, stojící na počátku nějaké myšlenkově uzavřené pasáže (odstavce, kapitoly) plnící zajedno estetickou i optickou /zvýznamňující funkci
- > nejstarší iniciály byly „vyplňovány“ geometrickými vzory, v Irsku např. šlo o „pletené stuhy“ a spirálovité geometrické tvary; v románské epoše se pak rozvíjejí florální motivy s vyletujícími ptáky a pod.; gotika přinále figurální ornamentaci (scény z Kristova života apod.) >> tyto obrázky (často s použitím červené a zlaté) daly vzniknout tzv. miniaturám

Lib. 7. cap. i.

203

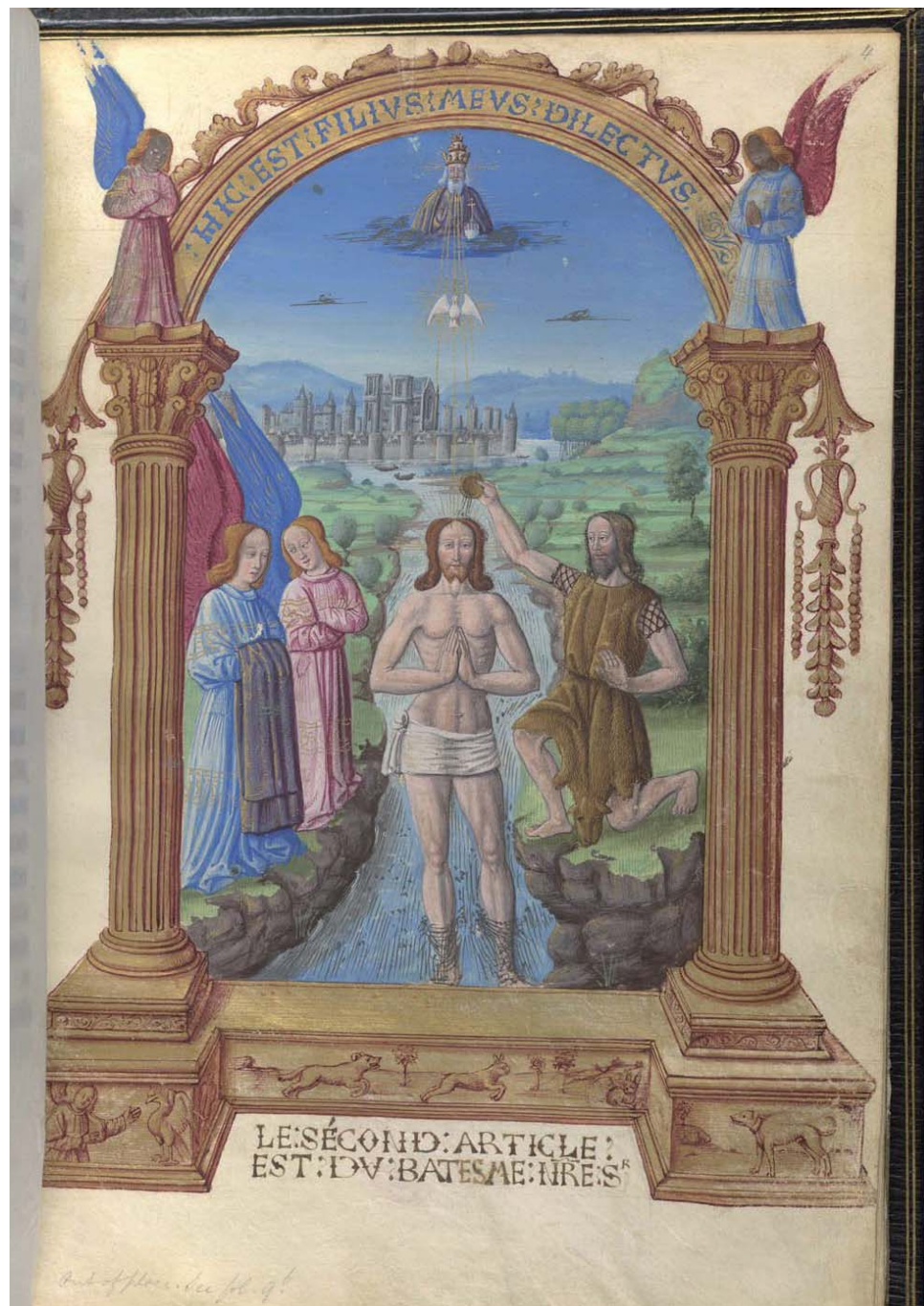
INCIPIT LIBELLVS DE ADORESS
 BEATI ADRIANI ABBATIS IN
 ANGLIA. PRVSQ; VIRTUTIB?
ENERABILIS
ABBAS
ADRIANVS

NATIONE AFRICANVS. comes &
 coopator euangelicus aplicorū uiro-
 rum. post primatem AUGUSTINI
 magnum lumen refulsit anglorū.
 Inter huius beatissimi ADRIANI pre-

cella merita. patris & institutoris anglorum a primicerio AUGUS-
 TINO secundi. hunc illi precipue tota britannia debet triumphū
 quod eius arbitrio ac beneficio summū cum ipso possidet antisti-
 tem THEOBORGVS. Quod autem princeps anglorū fidei AUGUSTINVS
 plantauit: scēs ADRIANVS cum beato THEOBORO ubertim irrigauit.
 De augustimano fonte hec paradysi flumina fluxerunt. & totā

- > celostránkové dekory vyvinuvší se z iniciál (vedle miniatur) zdobily stále častěji rukopisy jako *doprovod* textu > *iluminování*
- > vzniká specifická umělecká tvorba věnující se knižní výtvarné úpravě = dělba práce mezi písaři a iluminátory spadá cca do XII. stol.
- > šlo především o iluminace v religiozních knihách (evangeliářích [srovnávací tabulky čtyř evangelií], misálech [motlitební knihy])
- > nejvýrazněji se iluminátorské umění rozvinulo v Byzancii (klášter na poloostrově Athos vyprodukoval údajně několik tisíc rukopisů)

dalla nece rimasi giulivi ruggenti
 et dal calor et dal freddo p'mai
 osi rimaso te nell'intellecto
 uoglio in formar delucesi iuuace
 che te tremolera nello suo aspecto

knížní vazba ve středověku

- > produkce středověkých rukopisných knih byla převážně určena pro liturgický „provoz“, takže se knihy nevytvářela za účelem větší mobility
 - pro klášterní knihovny se převážně převázaly do tenké kůže nebo pergamenu ze starších rukopisů...
- > postupem času se pro výše postavené duchovenstvo připravovaly vazby ze slonové kosti, stříbrného či zlatého plechu, doplněné drahými kameny nebo emaily > to neúměrně zvyšovalo cenu - knihy se stávají „klenotem“ a vazba určená k ochraně musí mít vlastní pouzdro...

knižní produkce ve středověku

- > již od období raného středověku byly hlavními středisky „výroby“ knih klášterní (katedrální) skriptoria, řízená biskupy či opaty převážně pro vlastní potřeby - později však mohlo jít i o zakázkové práce pro externí odběratele, jimž se přizpůsobovala úprava knihy
- > největší zásluhu na produkci a jejím rozšíření měl benediktýnský řád (zal. 529 Benediktem z Nursie) kde vlastní „obcování“ s knihami bylo implementováno jako důležitý element asketického života (de facto šlo o povinnost přepisování textů)
- > ve východním prostředí podobnou úlohu sehrál konstantinopolský klášter Studion vedený opatem Teodore Studitou (759-826)

- > na kodexu pracovala skupina tvůrců s přesně stanovenými úkony - od formátování, „řadkování“ tzv. kvadrátování, psaní, rubrikování, iluminace... popř. opravy starých rukopisů
- > nejvýznamnější střediska: Monte Cassino, Bobbio, Verona, Canterbury, York, Cluny, St. Gallen, Mohuč, Magdeburg, Salzburg etc. ve XIII. stol. se pak hlavní podíl na přípravě knih přesouvá na univerzity (zde fungovali stacionáři kteří nechávali studijní texty přepisovat a rozšiřovali mezi studenty)

epiphaniū contem eos pūgum magnū. qđ filii
eorū et uinū a peccata a sepepūgū pūerū. Et pū
dicit quod tribus ille non reuerent ad pūria. si in
medul regnōbū remanent. pūter quod pūerū
et in eum. distūerunt eum equū. et pūerū
pūerū pūerū pūerū eū. et sepeluerunt eum i agro
maulū. in sepulcū seu et arfū. in spelunca duplū.
In eum similitudine abrahā in ebron sepulcrū
dare conposuit. Duplex aut dicit eo quod amāta
fuit aīla a supūaie terre. hūmūa eūa a parte u
na. neri ex parte alia. in pena suspēda sic sup
eum. Jte pūa pūo dedit signū in fluuio cho
dar. ut qū reueret sustineret desolatione tre
fue. tūc aut spūent regnū. ad iherlū. qūto in
antū. ad eum quod. conuenient plurima uī
mo dūpū. ad flūmū cholū. et chalcei rebel
latōne uera uruerunt sup eō. Jte v pūerū
fuit sūctus aquas flūmūa sup aquas ambulā
eum omni multitudine. ad alceam ripam se re
cepit. et quotquot hostium pūmptū eol se
qui submerli fuit. et pūerū subro languin
pūctū copiam pūo pūat ad uelendū. Sepe
pūerū multas deficiētibz uiam reuerit.

Inapit hystoria danielis prophete.

Daniel. qui salū iosephū
et epiphaniū de flūme re
gio iude fuit. salū. Jte v
de tribu leui. qui in mūlo
fabule bel. na ponunt. Ho
mo quidam erat sacerdos

nomine daniel. filius abeo. conuina regis ba
bilonis. Natus fuit in betheron supore. et fuit
ado cultus. quod a contribulibz sine spūo pūa
ret. librum eius transfūit ieronimū ad pūcio
nem paulē et iustocū. cum magna difficultate.
serpūa eum erat ebrietas iheris. si chalcei
sermone. nec legēbat ab ecclia salū. Jte quia
mūltum a ueritate distorabatur eoz. edūo. sal
salū chorodocōne qui apū ebrietas si sūctū hī
iusticiam. nec pūmū trūm pūerū. nec belis
dūcomis. fabulam. de quo alius oīdētū. hoc
pūmētes quod alū pūfay. longe ante captū
mūm dūay. tribūm de ea pūfauerunt ut pūa

ras et olee. Alia iūmante. et dum fieret. ut uer
mas et coehnel. alū iūta eam. ut daniel et ab
bacue. alū iūst. eam. ut aggeus et zacharias.
Prima uisio danielis.
adum ē ē nabugodonosor
dūstet in babilōne nobilit
res pūeros uerū. et quofa
de flūme regio. pūerū
inter eol et doctores. qđ flūre
posset in palatio regis. ut
ar. io. castrant eoz. Quod
etiam alius gentibz quas ualū uerū fuit
se dūstet. et nūdāt eol spūto eunuchoz.
et fuit eol erudiri pūmātibz iheris pūit
et chalceis. Et aut chalcei lingua eozem
que et hīa. pūgna ebre. et uisit eis mū
uītrari alios de mēta sua. fuerunt autē
inter eoz. iū. opūm de filius uera. Daniel. anani
as. misabel. azarias. et mūmū eis iū nomina.
et dūc fuit. Balthasar. pūmū. nūstic. abdenago.
Balthasar aut erat nomen regū gentis. quod m
posuit danieli. ut dūc epiphani. eo quod iam eoz
tūter de eoz adpōne. Jtis. iū. pūctus eum
choy spūctū posuit pūmū malasar. In p
posuerunt si dūmāy eibz gentū. si cū eoz
eol malasar elere de eibz regis. ne uideret eoz
uige eozis gūctos. dūerunt ad eum. Tempū nō
obstūm dūc. et da nobis legūmū et agū et pū
hee contemplare uilūa nūo. et reliquoz. qui uelū
ē eibz regio. et fuit uerū sic facias nobisūm.
Pūo malasar tollēt eāria et uinū eoz. dūbat
eis legūmū. Jte. hec amūe eoz. erant lūmū.
si hebreos pū multitudine eibz. si cūstū pūare
tūre. et eoz eoz. laboribz apūora et subro fū
erudū. quia dūct eis dūc scēntiam et dūstiplmā.
et pūpū danieli uīlligētiā uīctōnū et sūmū
oz. et dūctis tribz amūa sūmū fuit in cōspēctū
nabūg. et de omibz. que sūctatūa eoz iū ab eoz.
mūerunt in eis dūctū sup cūctos anoloz et magoz
qui erant in regnō euz. et fuit daniel in honore in
chalcei et uīp. ad dāru et eū. et hīc mūmū pūa
danielis pūpū. Sequit aut. u. vl. x. qđ uīctōne
danielis dūmū. eo quod in eis uīp alūqū uīct
ut uīctū ab alio explanat. et iūpūo nabūg.

Duorum corda fidelium
deus miserator illu
stra: et beate elizabeth pre
cibus gloriosis fac nos
prospera huius mundi
despicere. et celesti semper
consolatione gaudere. P
vpristum dominum nūm.

*de. s. ap
pōstoma.
Sta est
uigrosa
piens quā
dominus*